

Književni prilozi u listu *Gore srca* 1946. – 1952.

Vladimir Lončarević¹

Nakon završetka II. svjetskoga rata, odnosno uspostave komunističkoga režima i nove jugoslavenske države, katolički tisak bio je gotovo potpuno onemogućen, pa je pojava i izlaženje (dvo)tjednika *Gore srca* svojevrsan raritet prvoga poslijeratnoga desetljeća. Samim time, imajući u vidu potrebu daljnjih sličnih istraživanja poslijeratne hrvatske katoličke periodike, kako u domovinskim krajevima, tako u iseljeništvu, nametnula se potreba istražiti i književnu važnost pojave takva lista. Konceptijski oslonjen na prijeratnu katoličku periodiku, list je redovito objavljivao nerubricirane književne priloge ili kao „podlistak“, često vezane uz razdoblja, blagdane i svetkovine crkvene godine. Osnovne značajke objavljenih radova su kratkoća forme, poučnost, vjerska motivsko-tematska fundiranost i autorska anonimnost, što upućuje na kvantitativna i političko-idejna ograničenja s kojima je list bio suočen.

Ključne riječi: *Gore srca*, periodika, književnost, Katolička crkva, komunizam.

Uvod

Katolički tisak, odnosno tiskovine u izdanju nadbiskupija i biskupija, redovničkih zajednica i katoličkih udruga, doživio je početkom XX. stoljeća iznimnu ekspanziju. Prije toga ograničen na nekoliko periodika, uglavnom biskupijskih i redovničkih, uz zadarsku *Katoličku Dalmaciju*, probujat će početkom prošloga stoljeća na hrvatskome jezičnome području nizom dnevnika, tjednika, dvotjednika, mjesečnika, almanaha, kalendara i raznih izdanja, u kojima će veliku zastupljenost imati književni prilozi hrvatskih

¹ Izv. prof. dr. sc. Vladimir Lončarević, Ured Predsjednika Republike Hrvatske, Pantovčak 241, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: vladimir.loncarevic31@gmail.com

i stranih autora, najčešće poezija, kraća beletristička proza, esej, putopis, književna i scenska kritika, romani u nastavcima...

Taj bujan književni razvoj² ratnih će godina posustati. Iako uspostavom Nezavisne Države Hrvatske katolički tisak većinom nastavlja izlaziti, neka glasila ipak su obustavljena, primjerice 1941. dnevnik *Hrvatski glas*, tjednici *Katolik* i *Istina*, književni mjesečnik *Hrvatska prosvjeta*, franjevački časopis *Nova revija*, a 1942. dominikanski „asketsko-mistički“ časopis *Duhovni život* te nakon trideset sedam godina izlaženja, glavni idejno-organizacijski organ Hrvatskoga katoličkoga pokreta mjesečnik *Luč*. Razlozi tomu djelomice su materijalno-ekonomski, no i politički, bilo kao izraz djelomične ili potpune samoizolacije njihovih urednika i suradnika, najčešće jer nisu željeli svoje periodike, odnosno tekstove podvrgavati političkoj cenzuri (za koju je, paradoksnno, bio zadužen jedan od ponajboljih katoličkih novinara i urednika tridesetih godina Ivo Bogdan!?) ili, nasuprot tomu, zbog društveno-političkoga angažiranja nekih do tada istaknutih urednika i novinara katoličkih glasila.

Nedugo nakon uspostave nove, komunističke vlasti i nove jugoslavenske državne zajednice, katoličkomu tisku bit će u potpunosti onemogućeno izlaženje. Drugim riječima, bit će, uz razna obrazloženja ili bez njih, zabranjen i ukinut. U pastirskome pismu od 20. rujna 1945. tadašnji jugoslavenski episkopat upozorava na taj publicid i prosvjeduje:

„Katolička štampa je druga bolna točka Katoličke Crkve u Jugoslaviji. Od nekih stotinu časopisa, koliko smo ih imali prije rata, danas ni jedan ne izlazi. Kad se je tražila dozvola za izlaženje, navodili su se svi mogući razlozi da se dozvola ne izda. Spominjala se i nestašica papira, a iz samog zagrebačkog nadbiskupskog dvora izvezeno je nekoliko vagona papira, spremljena za katoličku štampu. Katoličke su tiskare većinom zatvorene ili onemogućene. Zagrebačku Narodnu tiskaru nastojalo se svim mogućim načinima onemogućiti. Kad nije išlo drukčije, onda se ravnatelja tiskare osudilo na gubitak narodne časti, a tiskaru, koja nije njegovo vlasništvo, zaplijenilo. Tek prije nekoliko dana tiskara nam se na naš protest vratila. Velika tiskara Katoličkog Tiskovnog Društva u Ljubljani oduzeta je iz katoličkih ruku. Ista je sudbina zadesila i katoličke tiskare u Mostaru, Šibeniku, Mariboru i Sarajevu. Tako se sistematski i po planu postupila s katoličkom štampom. A sloboda je katoličke štampe za Katoličku Crkvu pitanje, o kojem ovisi dobro tolikih duša. Kako će se pod tim uvjetima moći razvijati katolička štampa, kad joj je oduzeta podloga, tiskare pa i papir?“ (Vasilj, 2021, 248–249).

2 Zainteresirane upućujem na svoju knjigu *Književnost i Hrvatski katolički pokret*, Alfa, Zagreb, 2005.

Ovdje treba primijetiti da je zator katoličkoga tiska u pastirskome pismu stavljen na visoko drugo mjesto, odmah iza prosvjeda zbog ubijenih, utamničenih i nestalih svećenika, što jasno govori o tome da je episkopat u tome vidio težak gubitak za Crkvu, te koliko je upravo po tome ocjenjivao antiteističku i protucrkvenu ideološku narav komunističkoga režima.

Budući da je tisak bio potpuno podvrgnut partijskodržavnomu aparatu, postavši oruđem s pomoću kojega su vlasti oblikovale javno mnijenje (Novak, 2005, 340), sve što je odudaralo od toga, bilo samo kao jezgra potencijalne oporbe, moralo je biti uklonjeno ili stavljeno pod nadzor. Stoga su katoličke tiskovine zabranjene, a tiskare, najjednostavnije rečeno, opljačkane ili konfiscirane. Cijelu operaciju vodio je Agitprop, operativno tijelo Komunističke partije Jugoslavije zaduženo za agitaciju i propagandu, odnosno upravljanje i kontrolu tiska „u svrhu kontrole i usmjeravanja cjelokupnog intelektualnog stvaralaštva u državi prema ideološko-političkim direktivama CK KPJ. Reorganiziran je na prvoj poslijeratnoj sjednici Politbiroa CK KPH 1. lipnja 1945, sukladno Direktivi o reorganizaciji agitacije i propagande iz proljeća 1945. kada se i kadrovski popunjavao“ (Sarić, 2010, 389).

Ukratko, razvoj katoličkoga tiska bio je nakon 9. svibnja 1945. gotovo dva desetljeća krajnje ograničen. Njegov oporavak bio je težak i dugotrajan, no ni do danas nije obnovljena mnoštvenost iz međuratnoga razdoblja, posebice tridesetih godina prošloga stoljeća, što je izravno i neposredno utjecalo i na do kraja rata bujan razvoj katoličke književnosti, kako pisaca, tako djela. U skladu s navedenim okolnostima pojava tjednika i dvotjednika *Gore srca*, koji 1946. započinje izlaziti kao „vjerski list za Istru“, gotovo je raritet ranoposlijeratnoga razdoblja. On je koncepcijom vezan za prijeratno katoličko novinstvo, što se može uočiti i po književnim priložima u njemu, budući da su književni prilozi bili uobičajeni u većini katoličkih tiskovina do svibnja 1945. Samim time nametnula se potreba istražiti i književnu važnost pojave takva lista, imajući u vidu potrebu daljnjih sličnih istraživanja poslijeratne hrvatske katoličke periodike do uspostave Republike Hrvatske, kako u Domovini tako u iseljeništvu, kako bi se dobila cjelovita slika njezine književne važnosti i uloge u tom razdoblju.³

3 Ovaj rad nastao je pregledom brojeva dostupnih u Knjižnici Juraj Habelić Fakulteta filozofije i religijskih znanosti, Jordanovac 110, u Zagrebu. Nedostajao je broj 13 iz 1947. Srdačno zahvaljujem gospođi Đurđici Čubranić na susretljivoj pomoći.

1. *Gore srca* 1946. – 1952.

Uz skopsko-niško-beogradski mjesečnik *Blagovest*, koji je imao višegodišnji kontinuitet⁴, te kratkotrajno *Službeni vjesnik Nadbiskupije zagrebačke*, vjesnik zagrebačkih župa *Dobri pastir*⁵ te vjerski list *Istina*, *Gore srca* bio je jedini periodični vjerski katolički list s kakvim-takvim kontinuitetom u prvim poratnim godinama. List je pokrenuo i uređivao msgr. Božo Milanović, tada tajnik Književnoga društva sv. Mohora za Istru, što mu je bilo omogućeno jer je bio izvanredno zaslužan za uključenje Istre u NRH, odnosno FNRJ tijekom procesa poratnoga razgraničenja i sklapanja Pariškoga mirovnoga sporazuma.

Nakon višemjesečnih priprema i odgađanja zbog čestih Milanovićevih putovanja, prvi broj *Gore srca* pojavio se 1. travnja 1946. u Trstu, gdje je u izdanju spomenutoga Društva izlazio dvotjedno (1. i 15. u mjesecu) do kraja kolovoza 1946. Trebao se zvati *Nedjelja*, ali se Milanović naposljetku odlučio za *Gore srca*, jer je „to ime više odgovaralo novim prilikama jer je poticalo vjernike da ni pod komunističkom diktaturom ne gube nade“ (Milanović, 1996, 194). Desna ruka Milanovićeva bili su odvjetnik Stojan Brajša, ugledni predratni katolički javni radnik, te Vladimir Sironić, katolički književnik, publicist i već iskusni urednik (uređivao je tjednik *Hrvatska straža* i Zabavnu knjižnicu Društva sv. Mohora), koji je, zbog česte Milanovićeve odsutnosti, zapravo uređivao list 1946. i 1947. dok je izlazio u Rijeci. Prvi broj tiskan je u 6 000 primjeraka. Prevezio se u Pazin, odakle su primjerci poštom odašiljani povjerenicima i pretplatnicima. Od br. 11 (1946.) s nadnevkom 1. rujna 1946. do 30. rujna 1947. izlazio je u Rijeci – za tu „selidbu“ morao je Milanović dobiti dopuštenje Vojne uprave u Opatiji i predsjednika hrvatske republičke vlade Vladimira Bakarića. Tiskan je u Narodnoj štampariji u nakladi od 13 380 primjeraka. Milanović je u međuvremenu, 1946., u Pazinu bio osnovao Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda kao „zamjenu“ za Društvo sv. Mohora, koje je prepušteno Slovincima, te je ono zadržalo vlasništvo nad trećinom lista. Glavni

4 „Časopis *Blagovest* utemeljen je 1928. godine u Skopju, a svrha mu je bila služiti kao župski list za katolike koji su bili raspršeni po udaljenim mjestima. Prvi prekid izlazenja dogodio se tijekom Drugog svjetskog rata i poraća, od 1941. do 1946. godine. Nedugo nakon rata (1946.) časopis je ponovno počeo izlaziti u Nišu, a već iste godine bio je preseljen u Beograd. Razlog preseljenja nije naveden. *Blagovest* je jedno vrijeme nakon Drugog svjetskog rata bio jedini katolički list općega karaktera na području Jugoslavije“ (Jurčević, 2019, 88).

5 Treba ga razlikovati od kalendara *Dobri Pastir*, pokrenutoga 1950. u izdanju Udruženja katoličkih svećenika Narodne Republike Bosne i Hercegovine – „*Dobri Pastir*“. Pod tim nazivom je postojalo i djelovalo kroz 25 godina, zapravo do 1975., a od tada, kroz sljedećih 15-ak godina, pod nazivom: Udruženje katoličkih vjerskih službenika u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini „*Dobri Pastir*“ (Blažević, 2014).

izdavač bio je Zbor svećenika sv. Pavla za Istru. No, unatoč Milanovićevim velikim zaslugama, list je već od 1947. bio suočen s problemima, počevši od preventivne cenzure koju je nametnula Vojna uprava u Opatiji, kojoj su se rukopisi morali slati na ogled prije objave. Broj 13 od 1. srpnja 1947. bio je zaplijenjen zbog članka o pravoslavnoj crkvi u Rusiji, koji je od vlasti protumačen antikomunističkim. Problem je bio i papir, koji je količinom bio ograničen i s vremenom sve lošiji (Milanović, 1996, 193–197).

Od br. 1 1947. *Gore srca*, tada dvotjednik, nosio je podnaslov „vjerski list“, a od br. 21 „vjerski tjednik“. No nakon ubojstva u Lanišću svećenika Miroslava Bulešića, danas blaženika Katoličke crkve, 28. kolovoza 1947. Vojna uprava u Opatiji raspustila je Zbor svećenika sv. Pavla, pa je list prešao u Zagreb. Tu ga je od br. 19 (147) s nadnevkom 30. studenoga 1947. uređivao kanonik Pavao Lončar, a izdavalo Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, koje je nakon kratkotrajne zabrane, zaslugom Milanovićevom i Rittigovom, preživjelo „preokret“ zamijenivši predratno ime sv. Jeronima „slavenskom braćom“. Lončar je bio prihvatljiv komunističkomu režimu jer ga je bio progonio ustaški. Nakon Lončara list su još uređivali svećenici prof. dr. Janko Oberški (od br. 41, 1951.) i kanonik Franjo Grundler (od br. 14, 1952.). Naklada je dosegla 40.000 primjeraka po broju – godine 1948. izašlo je ukupno 1 605 110 primjeraka (Buturac, 1969, 84) – a rasla bi i dalje da su vlasti dopustile više papira.⁶

Kako bi izbjegao sukob s režimom, list nije objavljivao vijesti iz života Crkve u zemlji, a tek malokad se referirao na aktualna društveno-političko zbivanja (Trogrlić, 2011, 226–229). No, listu je za zlo uzimano što „gotovo nikada ne donosi nikakve govore i izvratke govora druga Tita i drugih naših rukovodilaca, dok Papinim reakcionarnim govorima i poslanicama posvećuje čitave stranice“ (Mataušić, 2006, 500). Nove teškoće započinju 1949., kada su vlasti počele smanjivati količinu papira. Osim toga, „22. siječnja 1949. okružni sud u Zagrebu zabranio je broj tri, a nekoliko dana kasnije zabranio i naknadno izdanje. Tjednik je i dalje izlazio s manjim poteškoćama do 1951. godine, kada je povremeno ponovno zabranjivan“ (Akmadža, 2006, 103). List se našao i na meti režimskoga tiska. Primjerice, Joža Horvat, bivši ratni komesar, tada partijski ideolog, u *Vjesniku* 17. lipnja 1951. u članku „Gore Srca‘ ili još nekoliko riječi o književnim mistifikatorima“ oštro kritizira list, zaprijetivši na kraju „javnim tužiocem“ zbog kritike filma „Bakonja fra Brne“ (Škrabalo, 1998, 177–178), koji je, razumije se, na predlošku Matavuljeva romana bio snimljen kao čista antikatolička

6 „Tiskale su se u ‘Štampariji Novina’ odakle je 5/6 naklade izravno slano na adresu povjerenika i pojedinaca, a jedna šestina prodavala se pred zagrebačkim crkvama. Tiraža je isprva bila 50.000, a kasnije se smanjila na 10.000. Novine su bile tjednik, ali g 1948. i 1949. izašlo je samo po 35 brojeva“ (Buturac, 1969, 283).

propaganda. Nakon raznih prosvjeda, istaknuto je kao „opravdanje“ da je Matavulj zapravo persiflirao iskustva svojih „iskušeničkih godina“ iz pravoslavnoga manastira u Krupi, što je zapravo samo potvrdilo tezu da su i roman i film antikatolički pamflet.

Teškoće lista imale su odjeka i u iseljeništvu. Tako *Glas sv. Antuna* (Buenos Aires) 1950. godine izvješćuje da *Gore srca* „nailazi na sve veće poteškoće“, iako „u njemu nema skoro ništa, osim nekoliko beskrvnih članaka i nekoliko vijesti iz katoličkog svijeta. Ova je ‘novinica’ zapravo dokaz, kakvu je ‘slobodu’ spremna dati katoličkoj štampi i katoličkom javnom radu komunistička totalitarna diktatura. (...) Sada javljaju, da komunisti neće da trpe više ni tog lista, bacaju ga i uništavaju na pošti i slično“ (*Glas sv. Antuna*, 1950, 11). Isti list prenosi članak iz glasila *Hrvatski dom*, koji izvješćuje kako se novinar Ive Mihovilović „oborio“ na urednika Janka Oberškoga u *Vjesniku* 27. prosinca 1951. jer je donio članak o Pitigrillijevu obraćenju, s Mihovilovićevim zaključkom kako treba stati na kraj „sistematskoj propagandi mraka, mistike i zaglupljivanja“ (*Glas sv. Antuna*, 1952, 1).

A da je „novinica“ doista komunistima bila trn u oku, govore i zapisnici tadašnjih partijskih foruma. Nakon nekoliko zabrana⁷, ometanja izlaženja (Akmadža, 2010, 94, 108) i sudskoga procesa protiv posljednjega urednika Franje Grundlera, list je obustavljen u listopadu 1952. Naime, Grundler je u broju od 19. listopada objavio članak „Može li laička škola nadoknaditi vjeru“, pa ga je partijski organ *Naprijed* optužio za podriivanje vlasti radnoga naroda, propagandu protiv obrazovnoga i društvenoga uređenja u Jugoslaviji. „Proces protiv njega, prema autoru, pridonio je raskrinkavanju neprijateljske djelatnosti, konstatira autor članka. Osuđen je po članku 118 ondašnjega Krivičnoga zakona“ (Sabalić, 2018). Posljednji broj izašao je 26. listopada, uoči proglašenja nadbiskupa Stepinca kardinalom i prekida diplomatskih odnosa FNRJ sa Svetom Stolicom, pa političkih uvjeta za nastavak izlaženja lista više nije bilo. Tako je, nakon šest i pol godina i ukupno 242 broja⁸, iz javnosti nestao list koji je u „olovnim godinama“ s istočne strane „željezne zavjese“ oskudno i ograničeno, pa ipak znakovito bio „znak osporavan“ u okružju komunističke totalitarne ideologije.

O listu se do sada pisalo malo i, kako vidjesmo, kontekstno.⁹ Zanimljivo je da ga msgr. Božo Milanović u svojim *Uspomenama* tek ovlaš spominje.

7 Bio je zabranjen br. 5. 1951. zbog članka „Čudna pojava Božićne noći“; iste godine bio je obustavljen tri mjeseca: br. 39. izašao je 23. rujna, a br. 40. tek 25. prosinca; godine 1952. br. 34. bio je zaplijenjen (Akmadža, 2004, 81; Grbelja, 1998, 106).

8 Godine 1946. izašlo je 19 brojeva, 1947. 22, 1948. 35, 1949. 35, 1950. 52, 1951. 40, 1952. 39.

9 Mirko Juraj Mataušić donio je u svom radu „Prihvat Drugog vatikanskog koncila u Hrvatskoj na primjeru katoličkog tiska i odnosa Crkve prema medijima“ podatak:

Nešto više pojedinosti izneseno je u njegovim „zabilješkama i razmišljanjima o proživljenom vremenu“, tiskanim posmrtno pod naslovom *Istra u 20. stoljeću* (sv. 2.) 1996. Milanović u vezi s listom spominje tek nekolicinu imena. Stoga je autorstvo priloga u listu, u cjelini, teško utvrdivo, budući da većina tekstova, iz razumljivih razloga, nije bila potpisana. U tekstovima i natuknicama objavljenim u raznim tiskanim i elektroničkim medijima spominju se kao autori Stojan Brajša, Ante (Antonio) Crnica, Vjenceslav Glibotić, Ivan Grah, Serafin Gršković, Matej Jeličić, Karlo Jurišić, Ferdo Rožić, Šime Sironić, Vladimir Sironić, Ivan Vlašić... Sigurno je da su dio nepotpisanih članaka napisali urednici Milanović, Lončar, Oberški i Grundler.

Kao zanimljivost može se spomenuti da ime lista rabi Ivo Brešan u drami *Nečastivi na Filozofskom fakultetu*, gdje Don Ignacije u jednoj sceni kaže (uzimajući u ruke list): „Evo... Zadnji broj *Gore srca*...“, isto tako u *Pikarskom romanu*, gdje ga također rabi kao rekvizit.

2. Književni prilozi

2.1. Kratka beletristička proza

Većina kratkih književnih proza objavljena je u rubrici „Podlistak“, koja započinje u br. 20. 1946. Budući da je većina radova nepotpisana ili je objavljena pod inicijalima, siguran je tek malen dio autorstva. Među malobrojnim potpisanim je „Crna ladja“ Rajmunda Kuparea (1946., br. 6; Kupareo je 1947. emigrirao), prvi prozni beletristički prilog u listu. Franjo Mohorovičić, svećenik i u to vrijeme profesor na pazinskoj klasičnoj sjemenišnoj gimnaziji, objavio je nekoliko pjesama i kratkih proza. On se možda krije i pod pseudonimom Barba Frane, kojim je u br. 2 1947. potpisana „Legenda o Divić-gradu“ (Areni u Puli). List donosi priče Velimira Deželića st. „Dvije prijateljice“ (ulomak iz romana *Prokleti grad*, 1946, 17) i Ksavera Šandora Gjalskoga „Božićna priča“ (1946, 19).

Vladimira Rezo u članku „Slavonski dijalekt u šokačkom ciklusu Mare Švel Gamiršek“ navodi njezin ciklus novela o Keršetićima („Svetenje“, „Kako je nastala naša crkva“, „Vojna krajina“ i „Stipa Keršetić“), objavljen 1952. u *Gore srca*, potpisanih inicijalima M. S.¹⁰ (Rezo, 2008). Analogijom, ovima treba pribrojiti i priču „Kako je nastalo naše selo“ (1952, 20).

„(Zoran MILIĆ je na Institutu za teološku kulturu laika, Katoličkoga bogoslovnog fakulteta obradio povijest lista u diplomskoj radnji: *Gore srca*. Katolički tjedni list 1946. - 1953., Zagreb 2002.)“ (Mataušić, 2006, 500). Koliko je autor ovoga teksta mogao utvrditi, radnja nije objavljena.

10 „S“ umjesto „Š“ vjerojatno jer je njezino izvorno prezime Schwell.

U članku „Biblijski likovi i događaji u proznom opusu Mare Švel-Gamiršek“ Rezo navodi još šest njezinih priča iz *Gore srca*: „Uskrsnuće, Marija i Juda Iskariotski (tamo Marija i Juda Iškarriot), U Egiptu (Poslije bijega u Egiptu), Kvintija i kralj (INRI – tamo se djevojčica zove Rahela), Legenda o maloj Mariji (čine ju Marijino djetinjstvo i Smrt Sv. Ane) te Razmišljam o Petru (Razmišljanja o Petru)“ (Rezo, 2019, 40). Pretpostavka je za koju nije nađena potvrda da je autorica priča „INRI Edici za Uskrs“ (1950, 15), „Zvijezda s Istoka – pričam Edici“ (1950, 52), „Ako ne budete kao djeca. Edici za Uskrs“ (1951, 13) Zlata Kolarić-Kišur, koja u svojim prozama ima lik dječaka Edice. Neke proze potpisane su šiframa i inicijalima Don D, L. J. (Leopold Jurca?), Ne Da (Dragutin Nežić?), P. M. (Makso Pelosa?), S. M., T. H., J. T. (Josip Turčinović?).

Od stranih pisaca kratkih proza potpisani su češka spisateljica Božena Nemcova („Plemenito srce“, odlomak iz romana *Bakica*, 1947, 18), talijanski pisac Pitigrilli, pravim imenom Dino Segre („Kupalište Siloe“, 1951, 40), francuski književnik Pierre l’Ermite (Petar Pustinjak), pravim imenom Edmond Loutil („Dvije žene“, 1948, br. 8 – to je prvi tekst stranoga pisca u listu), inače često objavljivani u prijevodu u hrvatskome katoličkome tisku između dvaju svjetskih ratova. Objavljena je po jedna priča slovenskih književnika svećenika Ksavera Meška („Hodočašće na Goru“, 1947, br. 15, 16, 17) i France Jakliča („Muž na krovu“, 1947, 3 i 4).

Pregledom je evidentirano približno 240 kratkih proza, većinom crtica, kratkih priča, novela, ulomaka iz romana. Neki tekstovi nose napomene koje pobliže objašnjavaju kontekst nastanka, podrijetlo ili vrstu, primjerice „prema francuskom“, „vesela pripovijest“, „legenda“, „priča“, „pomorska predaja sa obale oceana“, „crtica“, „narodna pripovijest iz Hrvatskog Zagorja“, „pripovijest iz Svetog pisma“ i sl. Opseg je različit, od pola kartice teksta, primjerice, meditacijska crtica „Na Veliki četvrtak“ (1948, 12), do tekstova u nekoliko nastavaka, primjerice spomenuta novela Ksavera Meška.

Ciljem upućena na vjersku i moralnu pouku, ta je proza naglašeno nabožno-didaktički pobudna. Ona stoga često ima izrazite značajke legendi, hagiografija i moraliteta. Osnovna je težnja naglasiti oprjeke Dobro – Zlo, blaženstvo/svetost – prokletstvo, potom vjeru u pobjedu Dobra (pravde, ljubavi, istine, života...), moć Božje ljubavi i milosrđa, ukratko: istaknuti spasonosnost kršćanske vjere i Katoličke crkve te nasljedovanja naravnih i bogoslovnih krjeposti. U osnovi, riječ je o tekstovima koji „plove“ na tradicijskoj marulićevskoj paradigmi „naslidovanja Isukarstova“ i gundulićevskoj paradigmi „suza“ odnosno obraćenja. Nerijetko je tim tendencijama motivska podloga biblijska u osobama (anđeo, Tobija, Isus, Bogorodica

– Marija /Remetska, Bistrička, Snježna, Kraljica Svibnja itd./, sv. Josip, Sv. obitelj, sv. Ana, sv. Petar i dr.) i događajima, izvedeno blagdanima (Isusovo rođenje – Božić, Bogojavljenje /Tri kralja/, Bijeg u Egipat, Veliki četvrtak, Veliki petak, Uskrs, Spasovo /Uzašašće/, Dušni dan), sv. misi (zornica), pobožnostima i nabožnim predmetima (Angelus – Pozdravljenje, krunica – „čislo“, svibanjske pobožnosti, oltar, križ, raspelo), postbiblijskim svecima (sv. Franjo, sv. Nikola, sv. Marija Goretti, sv. braća Ćiril i Metod, sv. Mala Terezija...). Svjetovni motivi, većinom iz seoskoga ili malogradskoga života, u osnovi su podloga za priče s moralnom poukom.

Umjetnička vrijednost tekstova različita je; razumljivo, bez izrazitih pretenzija u tom pogledu. Često je prisutna humoristična ili anegdotalna nota. Česti likovi su djeca. Zaključno, riječ je o tzv. lakom štivu, vjerski pobudnom i poučnom, namijenjenu prosječno obrazovanomu i u vjeri prosječno poučenomu puku.

2.2 Pjesništvo

Prva objavljena pjesma je „Kraj ognjišta“ (1946, br. 1), a prva potpisana je pjesma Frane Mohorovičića „Kako si velik, o Bože!“ (br. 2), dok je u br. 3. objavljena pjesma „Svibanj“ Milana Pavelića. Pjesma Izidora Poljaka „Djevici Snježnoj“ objavljena je u br. 18 1951. Pjesma Jeronima Kornera „Betlehem“ nije potpisana, ali sigurno je pripisati je njemu. Vladimira Rezo Mari Švel-Gamiršek pripisuje pjesme: među objavljenima 1951. su „Veliki Petak“ (12), „Uskrsna zvona“ (14), „Svibanjska pjesma“ (21), a 1952. „Korizma“ (8), „Krvavi znoj“ (9), „Bičevanje“ (10), „Krunjenje“ (11), „Križni put“ (12), „Šumanovci“ (15), „Svijetlo jutro“ (16-17), „Poslije procesije“ (25) (Rezo, 2013, 6).

Cilj je, kako i prozom, pobuditi vjerski osjećaj i pobožnost. Osim pjesama (o) Bogu, veći je broj marijanskih pjesama s motivima svibnja kao Marijina mjeseca, Marijina uznesenja (Asumpta), Snježne Gospe, te kristovskih (rođenje, križni put, uskrsnuće, svetohranište), blagdana (Božić, Uskrs, Duhovi). Većinom su prosbene i hvalbene. Ukupno je pjesama stotinjak. Do 1950. pjesme su malobrojne, a od tada učestalije: 1950. objavljene su 22 pjesme, 1951. 32, a 1952. objavljeno ih je 38.

2.3. Kritike i prikazi

Prikazima su predstavljeni književnici Paul Claudel („Claudelovo božićno obraćenje“ i „Najnovija djela Paula Claudela“, 1947, 22); Sigrid Undset („Sigrid Undset“ – nekrolog, 1949, 2), kojoj je zatim posvećen i članak „Najveća norveška spisateljica, katolikinja“ (1949, 21); kanonik Ferdo Rožić (nekrolog, 1949, 2), Marko Marulić („prigodom 500. godine njegova rođenja“, 1950, 48), Stanko Vraz (1951, 3), Rene de Chateaubriand

(„Genij kršćanstva“ – članak nosi naslov njegova djela, 1952, 23), dok su općetematski članci „Idejni pokretači katoličke Francuske“ (1948, 12) i „Iz francuske katoličke književnosti“ (1952, 13). Primjetna je veća tematska zastupljenost francuske katoličke književnosti druge polovice XIX. st. i prve polovice XX., koja je, kako je poznato, imala znatnu kritičku i književnopovijesnu recepciju hrvatskih katoličkih intelektualaca (D. Čepulić, J. Kostović, Lj. Maraković, I. Merz, S. Petric, M. Sabić, D. Žanko), isto tako prijevodnu¹¹, samim time izvršivši znatan utjecaj na razvoj hrvatske katoličke književnosti između dvaju svjetskih ratova, uz općenito snažan utjecaj francuskih kršćanskih mislilaca ili mislilaca tada djelujućih u Francuskoj (G. Marcel, J. Maritain, A. Mounier, N. Berdjajev i dr.). Pisalo se obzirno, oprezno, uz isticanje „prihvatljivih“ pojedinosti. Primjerice, predstavljajući Sigrid Undset, neimenovani pisac ističe otpor nacizmu nje i njezinih sinova.

Zaključak

Gore srca, izlazeći od 1946. do 1952, bio je, uz *Blagovest*, jedini katolički list koji je, uz povremene zabrane i obustave izlaženja, imao višegodišnji kontinuitet u neposrednome poraću. Bio je urednički neovisan, no uza sva uobičajena komunistička ideološko-režimska ograničenja (cenzura, ograničene količine papira za tisak), *eo ipso* je uredništvu vrlo ograničena urednička sloboda. Glavna svrha bila je informativna i apologetsko-katehetska. Kloneći se iz razumljivih razloga domaćih crkvenih i društvenih aktualija, donosio je vijesti iz života opće Crkve, razne obavijesti, vjerske poučne članke, često prigodne uz blagdane, svetkovine i spomendane svetaca, teme iz povijesti Crkve te književne priloge: kratku prozu, pjesme i nekoliko prikaza iz književne povijesti. Primjetna je, u cjelini, velika briga o čistoći hrvatskoga jezika: izbjegavanje tuđica i hibridne „tanjugovštine“.

Umjetnička vrijednost književnih priloga uvjetovana je svrhom i ciljevima lista: biti obavijesnim i poučnim glasilom za tada prosječno obrazovanoga i prosječno vjerski poučenoga katoličkoga vjernika čitatelja. S obzirom na to, većinom nije riječ o književnim tekstovima kojima su u prvom planu bili umjetnički dometi. Ipak, činjenica što su u listu prozne radove objavljivali uvaženi književnici kao što su Rajmund Kupareo i Mara Švel-Gamiršek, uz ponovnu objavu radova eminentnih književnika Gjalskoga i Deželića st., dok među pjesničkim radovima nalazimo liriku Mare Švel-Gamiršek, Milana Pavelića, Izidora Poljaka i Jeronima Kornera, uz nekoliko prijevoda stranih poznatih katoličkih pisaca, upućuje zaključiti

11 Prevedena su djela R. Bazina, G. Bernanos, L. Bloya, H. Bordeauxa, P. Bourgeta, P. Claudela, F. Coppée, P. l'Ermita, H. Gheóna, G. Goyaua, J. Greena, K.-J. Huysmansa, F. Jammesa, F. Mauriaca, F. Ozanama, Ch. Péguya, R. Valery-Radota, P. Verlainea i dr.

da su urednici pri odabiru radova za list imali na umu i umjetnički, a ne samo vjerskoemotivni ili poučbeni kriterij.

Većina priloga, tako i književnih, kako je napomenuto, nije potpisana. Razlozi nepotpisivanju tekstova zacijelo se mogu tražiti u okolnostima izlaženja – kako u političkim (ideološki nadzor i režimski animozitet prema Crkvi te iz njih proizlazeća režimska cenzura uz povremene zabrane te prijetnje zabranama i obustavom izlaženja), što je nužno nalagalo određenu samocenzuru, tako i u komunikacijsko-distributivnim (sužene mogućnosti pismovne i telefonske komunikacije, odnosno prisluškivanje telefonskih razgovora, sporost i nadzor pošte, strah potencijalnih pretplatnika). Urednici su stoga išli „linijom manjega otpora“, što zbog pojednostavljanja uredničkoga posla, što zato da se list, odnosno urednici i suradnici ne bi izlagali zabranama i progonima, pa nisu potpisivani ni neki već prije objavljeni radovi. Primjer je pjesma „Betlehem“ Jeronima Kornera, koja, iako ni po čemu politički suspektna, ostaje nepotpisanom jer je Korner u to vrijeme imao problema s vlastima. Sve to nalagalo je što manji utrošak energije, zacijelo i novca, odnosno upućivalo je urednike na što veći oslonac na „lokalne snage“ i korištenje već objavljenih radova. No, koliko je radova preobjavljeno, a koliko je novih i čiji su, to je za sada teško provjerljivo i utvrdivo, budući da ne postoji jedinstvena predmetna (naslovna) bibliografija, niti pak konkordancija književnih radova objavljenih prije i nakon Drugoga svjetskoga rata. U tome bi smislu bilo potrebno provesti usporedno čitanje svakoga teksta koji se pod istim naslovom ili ključnim riječima može naći u digitaliziranoj periodici, odnosno usporediti naslove s bibliografijama poznatih suradnika lista. Međutim, s obzirom na to da digitalizacija periodike nije završena, rezultati i nakon izvanredno velikoga napora mogu biti tek djelomični.

Zaključno, list *Gore srca* bio je ostatak ostataka prije Drugoga svjetskoga rata izvanredno razvijenoga katoličkoga tiska, koji je bio iznjedrio desetke dobrih, pa i izvrsnih književnika, s mnogim dobrim i izvrsnim književnim djelima, posebice u noveli, pripovijesti, putopisu, poeziji, eseju te književnoj i scenskoj kritici. Odjeke te baštine list je, koliko je mogao, prenio u vrijeme u kojemu je i njegovo izlaženje bilo raritet, postavši simbolična i signifikantna činjenica jednoga teškoga vremena hrvatske nacionalne i crkvene povijesti.

Literatura

- Akmađža, Miroslav (2004). *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945. – 1996*. Rijeka: Otokar Keršovani.
- Akmađža, Miroslav (2008). *Crkva i država: dopisivanje i razgovori između predstavnika Katoličke crkve i komunističke državne vlasti u Jugoslaviji*. Sv. I. (1945.-1952.). Slavonski Brod.
- Akmađža, Miroslav (2006). The Position of the Catholic Church in Croatia 1945 – 1970. *Review of Croatian History*, 2 (2006), 1, 89–115.
- Bezazleno glasilo kojega su se svi bojali. List „Gore srca“ u doba fašizma i komunizma. *Glas Koncila*, 9. rujna 2018; <https://www.glas-koncila.hr/bezazleno-glasilo-kojega-su-se-bojali-list-gore-srca-u-doba-fasizma-i-komunizma/>. Pristupljeno 19. rujna 2020.).
- Blažević, Velimir. Kontroverze oko osnivanja i djelovanja Udruženja katoličkih svećenika „Dobri Pastir“. 17. ožujka 2014; <https://www.vjeraidjela.com/kontroverze-ok-osnivanja-i-djelovanja-udruzenja-katolickih-svecenika-dobri-pastir/> (Pristupljeno 6. srpnja 2021.)
- Buturac, Josip (1969). Povijest društva Sv. Jeronima ili Društva Sv. Ćirila i Metoda 1868-1968. Drugo doba (1918-1945). *Bogoslovska smotra*, 39 (1969), 2–3, 258–290.
- Buturac, Josip (1969). *Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima ili sv. Ćirila i Metoda, 1868-1968*. Zagreb: HKD Sv. Ćirila i Metoda.
- Dr. Rittig, „Gore srca“, Ive Mihovilović – i Pitigrilli. *Glas sv. Antuna*, 6 (1952), 4, 1.
- Gore srca* 1946. – 1952. Knjižnica Juraj Habelić, Jordanovac 110.
- Grbelja, Josip (1998). *Cenzura u hrvatskom novinstvu: 1945.-1990*. Zagreb: Naklada Jurčić.
- Jurčević, Jurij Borna. Časopis *Blagovest* u razdoblju 1946.–1950. *Obnovljeni život*, 74 (2019), 1, 85–97.
- Knezović, Zlata. Obilježja boljševizacije hrvatske kulture (1945.-1947.). *Časopis za suvremenu povijest*, 24 (1992), 1, 101–132.
- Mataušić, Juraj Mirko. Prihvat Drugog vatikanskog koncila u Hrvatskoj na primjeru katoličkog tiska i odnosa Crkve prema medijima. *Časopis za suvremenu povijest*, 38 (2006), 2, 499–521.
- Milanović, Božo (1996). *Istra u 20. stoljeću* (sv. 2.). Pazin: „Josip Turčinović“ d.o.o.
- Milanović, Božo (1976). *Moje uspomene (1900-1976)*. Pazin.
- Poteškoće jedinoga katoličkog lista u Hrvatskoj. *Glas sv. Antuna*, 4 (1950), 5, 11.
- Rezo, Vladimira. Biblijski likovi i događaji u proznom opusu Mare

- Švel-Gamiršek. *Kroatologija*, 10 (2019), 1, 39–85.
- Rezo, Vladimira. Poezija Mare Švel-Gamiršek. *Hrašće*, 17 (2013), 42, 5–19. (pristupačno u word-dokumentu, paginacija 1–9) <http://library.foi.hr/m3/casview.aspx?fl=t1&sql=SDCDD2Y2D-C3YDDD42-DDD-SSDDD5>. (Pristupljeno 5. srpnja 2021.).
- Rezo, Vladimira. Slavonski dijalekt u šokačkom ciklusu Mare Švel Gamiršek. Šokačka rič 5. Zbornik radova znanstvenoga skupa Slavonski dijalekt, Vinkovci, ZAKUD Vukovarsko-srijemske županije, 2008, 289–300. <https://www.bib.irb.hr/403314?rad=403314> (Pristupljeno 17. rujna 2020.).
- Sabalić, Frane. Komunistička serija rujanja Crkvi „Zarivaju klerikalne otrovne zube u živi narodni organizam“, *Glas Koncila*, 19. veljače 2018. <https://www.glas-koncila.hr/komunisticka-serija-rujanja-crkvi-zarivaju-klerikalne-otrovne-zube-zivi-narodni-organizam/> (Pristupljeno 12. srpnja 2021.).
- Spehnyjak, Katarina (2002). *Javnost i propaganda: narodna fronta u politici i kulturi Hrvatske, 1945.-1952.* Zagreb: Hrvatski institut za povijest.
- Šarić, Tatjana. Djelovanje Agitpropa prema književnom radu i izdavaštvu u NRH, 1945-1952. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 42 (2010), 387–424.
- Škrabalo, Ivo (1998). *101 godina filma u Hrvatskoj 1896-1997: pregled povijesti hrvatske kinematografije.* Zagreb: Globus.
- Trogrlić, Stipan (2011). *Mons. Božo Milanović istarski svećenik (1890. – 1980.)*. Pazin: Kršćanska sadašnjost i Državni arhiv u Pazinu.
- Vasilj, Vendelin (2021). *Dekonstrukcija komunizma. Rasprave, eseji i zapisi.* Zagreb: Biblioteka Hrvatska katolička baština 20. st., Glas Koncila.
- Vojnović, Branislava (2005). *Zapisnici Politbiroa Centralnoga Komiteta Komunističke Partije Hrvatske: 1945-1948.* Zagreb: Hrvatski državni arhiv.
<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/2647/drustvo-sv-mohora-za-istru> (Pristupljeno 17. rujna 2020.)
https://hr.wikipedia.org/wiki/Istarsko_knji%C5%BEevno_dru%C5%A-Itvo_%22Juraj_Dobri%C5%A1a%22 (Pristupljeno 17. rujna 2020.)

Literary articles in the magazine *Gore srca* 1946 - 1952.

Summary

After the end of the II. World War, i.e. the establishment of the communist regime and the new Yugoslav state, the Catholic press was almost completely eliminated, so that the emergence and the emergence of (two) weekly *Gore srca*, a kind of rarity of the first post-war decade. I myself, therefore, considering the need for further similar postwar research Croatian Catholic periodicals, both in the homeland and in emigration, it was necessary to investigate the literary significance of the phenomenon of such a list. Conceptually modelled on pre-war Catholic periodicals, the paper regularly published unclassified literary contributions, often related to eras, holidays, and ecclesiastical feast years. The basic characteristics of the published works are brevity of form, teachability, religious-motif-thematic basis, and anonymity of the author, which indicates the quantitative and political-ideological limitations that the newspaper faced.

Keywords: *Gore srca*, periodicals, literature, Catholic Church, Communism.